

Z I N E M A

PERFECT CRIME ("CRIMEN PERFECTO"). Hitchcock zaarra, *suspense*-billa beti bezala (zalantza esan bearko dugu euskeraz), antzerki ezagun ontaz jabetu da gure txolarteak alaitzeko.

Ezkontzak, estatu ederra izan arren, baditu bere atsekabe eta alde txarrak. Zinemak eta liburuek ao batez erakusten digutenez, maiz arkitzen da senarra bere emaztea "akabatzeko" bear gorrian. Noizik bein, aldatzeko edo, emazteari gertatzen zaio ezbear ori.

Ezta ori ordea nolanaig egiteko eginkizuna, gizonaren arrazoizko izaerari dagokionez baizik. Leenbiziko ekitaldia: "Zein dut ortarako biderik erosoena eta, ola esan baditeke, dotoreena?", galdetzen dio here buruari aurrerantzean bizilagunig gabe, "txoria airean bezala", bizi nai duen senar gizarajoak. Eskolan bezela da: *maxima et minima*. Orren gisatsukoa zan Fermat'en galdera ura: "Nondik du argiak A-tik B-ra biderik lasterrena?" Eztu senarrak luzaroko lanik problema ori erabakitzen: badirudi urtean bein gutxienez orrelako egitekoren bat egin bear izan duela leenago ere.

Bigarren ekitaldia: usteak erdia ustel. Atzekoz aurrera atera zaizkio asmakizun burutsu guztiak. Txunditurik geldituko giñake gu, ta txunditurik gelditzen da Ray Milland ere; ez ordea luzaroan. Aurki ipiñiko dizkizu berriz aurrekoak atzera eta atzekoak aurrera, muturak egin bear zuena kirtenak bederen egin dezan.

Irugarren ekitaldia: "Gaizkintzak eztu iñor aberasten", "Berak irekitako zuloan erori zan" eta abar. Senarrak, gizon saiatua izan arren, saiatu rik bada, ezin xeetasun guztiak gogoan eduki. Giltzatxo batekikoa aaztu zaio oraingoan. Eztu gaizki artu sorbalda-gaiñean jarri dioten eskua, ezta geiegi arritu ere. Gu ere ez. Gisa ortako asmakizunak naitaez pot egin bear dutela erakutsiko ezpaligukete bein

ta berriro, elirake laster lur-gaiñean geldituko ezkongaiak eta alar-gunak baizik.

Odol-ixurtzerik gabeko eriotze orrk ezkaitu naigabetu. Joko-legeak bagenekizkien alde aurretik. Adimena zorrozteko sortua zan jostaketa ori, ez biotza ukitzeko. Teatroan bageunde, or ikusiko genituzke orain agurka, oiala altxatzean, illa, bizkarrean sartuak zeuzkan goraizeak eskuan dituela, senar atsegiña, emazte ona eta emaztearen lagun leiala. Eta xoko-xokoan, zirritu batetik begira, Hitchcock maltzuraren aurpegi biribilla, bere filmetan gertatu oi den bezala. *Plaudite cives!*

Zaarrago eta ikasiago, Solon zaarrak esan oi zuen bezala. Eta emazteari besotik elduta bagoaz etxea-aldera.

THE ROBE ("LA TUNICA SAGRADA"). Film onen oiñarritzat ar-tu duten irakurgaia oso ezaguna omen da Ipar-Amerika'n: ezkenduen alere orren aditzerik. Ezta arritzeko. Badakizute badirela nonnai, an eta emen, askok irakurtzen dituen liburuak eta iñor gutxiak, jende ikasien aurrean beintzat, aipatzen dituenak. Auetakoa bide dugu "The Robe" ere.

Zorionekoak aurrak eta urtetan aurreratuak izan arren aurtzaro-ko garbitasunean irauten dutenak! Guk, urteak igaro-aia barrenean azi zaigun gizontxo kontentagaitzaren marmarra gero eta nabariago somatzen dugu. Atsegiñez ikusi nai genduke film au, aurtxo biur-turik, baiña, geren buruaz aazturik orain bi milla urteko gizonen artean naasteko zorian gaudenean, gizontxoaren garraxi latza entzu-ten dugu: "Ez, ez!" Ez omen dute orrako txotxongillo orjeak, oi baiño larriagoak izan arren, Erromar itxurarik —nere gizontxoa Filologia klasikoa ikasia duzute, izenez beintzat— ez giza-itxurarik ere. Eta aldamenekoaren oiua belarrjan ditugula, nola amets egin, "Cine-mascope" —"mundua sortu zan ezkerre ikusi den gauzarik miraga-riena"— berriarekin ere?

RASHOMON. Japondarrek ere badute zinema eta, arritzekoa, Or-tega y Gasset'en (1) perspektivismuaren argibide polit batekin aur-keztu zaizkigu. Ar itzazute iru lagun —senarra, emaztea eta lapurra— eta bil itzazute elkarrekin basa-bazter batean. Senarra il da, ori ergi ta garbi dago; emazteari ere zer edo zer egin diote, eta bego ontan. Baiña, au jakin nai genduke poliziak bezala, nola gertatu dira gauzak?

Entzun ditzagun. Lapurrak du aldi leenbizi, emazteak gero. Za-naren arimak ere badu zer esana. Azkenean inguru aietan gertatu zan

(1) Bere adiskide eta ikasleen antzera Don José deitzera ezkerre zusartzen.

egurkari batek ikusi uste zuena jakingo dugu. Baiña, onek berak ere, egi-egia esan ote digu?

Basoan gertatuaren berri naiz ez ongi jakin, zenbait gauza ikasi ditugu orratik, eta ez nolanaikoak. Asia'ko bazterrik bazterrenean eta Europa'ko txoko ontan gizonak era batetsukoak dirala: gizon, alegia. An ere, emen bezalaxe, beste griñez kanpora, nork bere burua goraiño jaso eta besterena lurrerañño jatxi bearra duela eragille. Eta, au da beltzena eta gogorrrena, gertakari berbera bi aldetara entzuten baldinbadugu —gaurko neska-mutillek irakurtzen dituzten noveletan edo antziñako poema epikoetan bezala edertua eta goratua edo oraingo eta leengo zenbait idazlek oi duten bezain beztua eta itxuratxartua—, alderik politena eztela beti, ezta maizenik ere, egiazkoena izaten. Japon'en eta emen gizona —eta emakumea— izukaitez baiño bildurriago, prestu baiño berekoiago, biotz-zabal baiño zitalago dela, alegia.

Beste irakaspen atsegiñago bat ere badakarkigute. Film on bai egiteko ezta gauza andiren bearrik: bospasei lagun, basa-bazterra, etxe edo eliza erdi ondatu bat. Kolore bizirik ere ez eguzkiaren basoko arrigarrizko ibillerak —“osto-pillo ta izar izunak abe”— eta euraren etengabeko emana begietartzeko. Beste zerbait ere bear da apika, baiña “zer” ori ezta dendetan salgai daudenetakoa.

A! Aaztu baiño leen. Aien izkuntza eta gurea berdintsuak omen dira. Bai, bai...

ESCAPE FROM FORT BRAVO ("FORT BRAVO"). Atean nago, “Magdalena” ikustera etorria. Naiago orratik sartu baiño aldegin. Negar-usajera jendea erruz dator, eulja goxora bezala. Biotza erdi-bituko zaigula agindu digute eta uste orrek alaitzen die nonbait aurpegia. Nik, berriz, osorik gorde nai nuke, zimurrik ere gabe aal balitz, gaurkoz beintzat. Biar, etzi, datorren astean utziko dut, derrigorrekoa baldinbada, ongi marruska dezaten. Egun jakiñak jarri bear lituzkete ortarako.

Arizona edo Mexico Berri'ko lurralde zabal-legorrak ditut begien aurrean. Biotza, batere larritu gabe, lasai ari da bere lanean. Ezagunen artean gaude, betiko Iparrar eta Egoarren artean, eta uts andirik gabe esango genduke alde zurririk zer gertatuko den. Indioak ere emen ditugu, apatxeak (Mescalero edo Chiricahua), bere buruzagi ta guzti (Cochise, Victorio edo Jerónimo). Eta pizten zaigu gogoan, kandel-argi ikara baten gisa, aspaldiko nai izkutua: ez ote ditugu bein edo bein indioak garaitzaille ikusiko?

Kanpora goaz. Argi bildurtia aspaldi itzali zitzaigun: astiñaldi ederra eraman dute indioek oraingoan ere. Biotzak ordea, gure biotz

minberak, eztu pausorik bizkortu eta gutxitan ikusi ditugun bezalako lurralde egarrien erraiñu ederrak irauten du begietan.

CANCHA VASCA. Trafalgar'en nork bere eginbearra egingo zuela-koan zegoen Ingalaterra. EGAN-en irakurleek "Cancha Vasca" ikusiko dudala eta "Cancha Vasca"-z mintzatuko naizela uste omen du-te. Emen naukazute, beraz, gogo onean edo txarrean etorria, zernai-tarako gertu. Inguruan zenbait lagun ikusten ditut, iñork bultzatu gabe etorriak. Sokarik beintzat ez-tut nik ikusi.

Esango dizuet zer den film ori, ikusi gabe lasai geldi zaitezten. Badira nonbait —Euskal-errian edo— euskaldun izeneko gizon-ema-kume batzuek. Emen, egia esan, erri koxkor batekoak bakarrik ikus-ten ditugu, Elantxobe'koak, baiña besteek ez-tute alde andirik izango. Euskaldunik euskaldunenak direlakoan aukeratuko aal zituzten. Bi motatakoak dituzu: a) arrantzaleak, b) pelotariak (1). Arrantzale gi-zarajoeak mahonezko atorra daramate soñean eta etxe-gaiñean, teilla or-de, ez-tute hipoteka eta zentsua besterik. Pelotariak berriz, Miami'n erositako atorra loratu tu guzti, emezotzi urtetik emezotzi urtera agertzen dira errian, eta agitz arriturik gelditzen iñoizko andregai-a besterekin ez-kondurik arkitzen dutenean. Beste eginkizunik ez iza-ki ta, or aritzen dira atso-agureentzako erruki-etxeak eta umeentzako eskolak egiten. Eztira asko: eunetatik bat geienaz ere. Bestela Elan-txobe osoa erruki-etxe eta aur-eskola litzake.

Esan bear dizuet orratik orrako arrantzale orietaz susmo txarra eginda nagoela. Gaizki bizi direla, bai, baiña... Eguraldi ona denean, itsas-ertze-ko arkaitz-mutur batera joango zaizkizu taldeka, galtzak zuri eta gerrikoa gorri. An egoten dira zai, nor agertuko, txistulari direlako batzu, arrantzaleak noski auek ere. Asiko zaizkizu txistu-lariak soñua jotzen, eta besteak dantzan, "espatadantxan", eguerdi-aldean, izerditan blai, errira itzuli arte. Eseriko dira orduan kai-on-doan dauden mai luzeetan, nork bere botilla ardoa aurrean, eta zin-tzurra urratu bearrean ekingo diote kantuari: "Antero'n txamarrotia —txikarren bigotia— Arrese'k ei dauko..." Esandakoak, egunoro-ko zeregiñak dira. Lekeitio'n edo beste nonbait jai andiak direnean, an ikusten dira ikustekoak!

Eramankizunak ere badituztela esaten digute, eta guk siñetsi egin bear. Itsaso delako norbaitekin dabil-tza beti zirika, atun-billa, eta Itsaso ori bildurgarria omen da eta maltzurra. Leon-kastilloan beza-la da: arrantzaleak oraingoan atuna jan, eta urrengoan atunak arran-tzalea. Baiña kantari eta dantzari —eta zaatoari eragiten— ari di-reiño ez-tira, dirudienez, geiegi oroitzen ez Itsasoaz ez etxe-gaiñeko

(1) Andima —Elantxobearra, esaten digutenez— ez-takigu zeintakoa den.

hipotekaz. Garbi aitortu bearrean gaude. Euskaldun auek jende jatorrak dira, zintzoak, leialak, esanekoak. Ezin dute biotza barrenen gorde: ain dute andia. Pozik badaude, riau!, irrintzi ta saltoka asten dira; otoitz egin bear badute, emakumeak beintzat, erdi-erdian jarriko zaizkizu, arako Fariseuaren antzera, ezpain-ertzak makur eta begia eze. Eta mutillak gogoko duen neska —edo neska mutilla— ikusten duenean, ango apak eta laztanak, elkarri oratuta, naiz ta igande-eguerdian erriko plaza nagusian arkitu! Orrexegatik iruditzen zait, Jainkoak beso-zankoak arindu baldinbadizkie, eztiela buruan ere pixu astunik jarri. Dantzaritako sortu zituen nonbait.

Izkuntza ere bere gisakoa dute euskaldun auek. Ara zenbait ale, itzez-itz jasoak: “Afición que te tienes o así”, “¿Por qué te es, padre?”, “Atrevido ya te eres o así”. Au da agian arako zenbait auzokok “vasco-románico” deitzen duten izkera ura.

Film bat egiteko, besterik ere bear da: korapilloa, “istillua”. Ortara nator. España'n —zineman beintzat— “betiko trianguluak” lau alde izaten ditu: senarra, emaztea, senarra eztena eta apaiza. Olaxe emen ere. Senarra, Iñaki (ola du izena, ez tute nik bataiatu), pelotari izan nai zuena eta arrantzan gelditua. Emaztea, Begoña, emezortzi urteak igaro baiño leen aspertua eta Iñaki'rekin, besterik ezean, ez-kondua. Senarraren antagonista, Josetxu, atorra dotoredun pelota-txapelduna, Elantxobe'n utzi zuen andregaiaz berandu xamar oroitu dena. Apaiza geroxeago aipatuko.

Iñaki'k eta Begoña'k seme bat dute: “el” Txantxo (ze izen arrano ote da ori?). Onek pelotari izan bear, eta amak laguntzen djo; aitak berriz ez tute orrelakorik aditu nai. Josetxu'ri, jakiña, mutikoari laguntzea ematen dio gogoak. Eta asten dituzu mutur-joka Iñaki, Josetxu eta apaiza. Ezta au (“curita, no: curaso”, berak “vasco-románico”-z dion bezala, makalena. Garbi ageri da elukeala beste biak ebaintzeko lan astunik izango, “janzki beltz auei zor diedan begirameña” galduko balu.

Jaunak ukitu du azkenean Iñaki'ren biotz gogorra. Amor eman du: semea pelotari izan dedilla nai badu, lagun dezaiola Josetxu'k. Gauzak eztaude alare bear bezala, ongi konturatzen gera: Josetxu eta Begoña elkarganatu bear genituzke. Nola ordea? Ezta erraz asmatzen. Apaizak ere, edozertarako balio duen *Deus ex machina* orrek, eztezake deus askorik: ez ezkontza autsi eta ez, daraman jantzia daramala, Iñaki galtz-ipurditik artu eta arkaitz batetik beera bota. Itsasoa aaztu zaigu, Itsaso bildurgarria. Ekaitza sortuko dio urrenge itsasoratzean. Ura ekaitz arrigarria! Iñaki'k nonbait ontzia sorgindurik dauka, eta Itsasoa, nagj xamar bada ere, gora eta beera ibilli arren, ez tute ontziak zirkiñik egiten, ondoari iltzaturik balego bezala.

Etsi du orratik senarrak, gaillen ageri zanean gaiñera, Aspertu

dalako edo gure antzera, *de trop* dagoela azkenean oartu delako edo. Itxi ditu begiak. Badijoazke lasai Josetxu eta Txantxo Miami'ra. An nonbait, urruti beintzat, edukiko aal ditu Jainko urrikaltsuak!

CANGACEIRO. Lima Barreto'ri eskerrak, zenbait gauza berri ikusi ta entzun ditugu: lurralde berriak —Brasil'goak—, aurpegi berriak —beltz, txuri-beltx ta beltxeran—, kanta berriak —orain arte andik etorri zaizkigunak baiño jatorragoak— eta gizaki berriak, oi baiño gizonagoak. Badu, agi danean, Brasil'ek munduari zer erakutsi bere lurreko aberastasun ugariez kanpora ere.

Izango dira noski berirtasun au gogoko izango eztutenak. Ezpaitira gutxi Ipar-aldetik datorkigun betiko leloak txepeldurik dauzkanak eta olakoez naiago zituzketean oiturazko soñuak eta, batez ere, oiturazko aurpegiak: Olako'renak eta Alako'renak. Eztugu iñor aipatu nai, bat edo besteren izena ezagutzen dugularik ere, gure laguntzarik gabe bai baitute naiko propaganda. Badakizu beraz zer egin, irakurle, orietakoa bazaitugu: "Cangaceiro" izena ikusten duzun lekutik aalik lasterren aldegin.

L. M.

TREN TXIKI BATEN ESTUTASUNAK. Ingelesa film au. Ingeles jatorra. Umorez, batez ere. Ezin uka.

Zine-lan polita, benetan, bai Charles Crichton zuzendariak eta bai George Relph eta Stanley Holloway antzezlariek bertan egiteñ dutena.

Gaia? Txit bakuna, ta naspilla ta korapillo gabea. Titfield erri txikiko tren koxkor-zartxoaren nagusiek igarotzen dituzten estutasunak, burnibideari eutsi ta iraunerazteko.

Badirudi, esate baterako, gure "Topoa", "Plazaola" ta "Bidasoa"-ko burnibideak ezagutzen dituala egilleak. "Topoa", batez ere.

Titfield'ko trentxoak ere bai bait-du autobus-elkarte bat aurka.

Ta Titfield'ko trentxoa, burnibidetik irten eta kalez-kale ta zelaiez-zelai une batzuetan egurasten ba-da, "Topoa" ere iñoiz ikusi izan bait-degu "Plaza Gipuzkoa"-ren barrunean, zingirako ate lepo-oker zurien billa-edo...

Gogoratzen gera bein batez "Bidasoa"-n ginjoazela ere, arrantzale batek ibaian izoki eder bat arrapatu zuala-ta, tren gelditu ta bidazti guziok —eta gurekin batean "makinista" ere bai— ikusmira jatsi gitala.

Jakiña, aundientzat baño umeentzat egokigoa da "Tren txiki baten estutasunak". Zertxobait bederik ume biurtu bear bait-da nai ta nai-ez onelako ikusgarriak gogoko izateko. Baña, ez al-zaigu atsegin,

ordea, aundi askori ere, aldiz-aldiz, aurzaroa gogoratzea? Bai noski, ta Jaungoikoa'ri esker, gañera.

Baña goazen arira. Esan degu, bai zuzendariak eta bai antzezla-riek film ontan egiten duten zine-lana, polita dala. Polita, e? Ez arri-garria, noski. Guzía apala ta lau-laua bait-da. Obeto esateko, guzía ez. Margoz, kolorez, onenak bezain onena da-ta, iñolaz ere. Antziñako "cromo-ingles" goien-goienekoen mallakoa.

"Topoa", "Plazaola" ta "Bidasoa" aitatu ditugun ezkerro, itz bi, bukatzeko, burnibide oriei buruz.

"Plazaola" il zan noski bein-betiko. Baña "Topoa" ta "Bidasoa", naiz gaxo-samar eta errenka, bizi dira oraindik. Ta "Topoa" gañera berriro Donostia'n sartuko ote dan diote. Ez omen dago beintzat asmoa galduta.

Dana dala, orrenbeste urte, neke ta lanbide igarotako tren maite-kor oriek, ez aldute oroimen txiki bat bederik merezi?

Beti jo izan ditugu pelikulakoak baijra bezala. Beraz, Titfield'ko trentxoaz egin duten gisara, egoki izango litzakela uste degu, beren bizitza ta gora-berak gaitzat arturik, beste pelikula bat eratzea.

Ta pelikularik ezin ba-da, tira, "bertso berri" batzuek beñepein..., merezi dituztela derizkiogu.

A.

